

Маторін Є.Б.¹

Способи формування управлінської компетентності майбутнього вчителя

¹ Маторін Євген Борисович, аспірант кафедри педагогіки, Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

Анотація: У статті окреслено вміння та навички управлінської компетентності студентів вищих педагогічних закладів, запропоновано способи визначення рівня їхньої сформованості в майбутніх учителів.

Ключові слова: процес навчання в педагогічних вузах, управлінська компетентність, управлінські уміння та навички, рівень сформованості управлінських умінь та навичок.

Сучасна школа потребує вчителя, спроможного реалізовувати інноваційні проекти, здійснювати пошук найбільш раціональних та ефективних методів і форм організації навчання й виховання, вирішувати комплекс перспективних проблем розвитку шкільної організації, адже формування у випускників вищих педагогічних навчальних закладів управлінської компетентності вважають на сьогодні одним із пріоритетних завдань фахової підготовки майбутнього вчителя. Вирішення цього завдання сприятиме підвищенню якості вищої освіти майбутніх педагогів, формуванню їхньої компетентності, створенню умов для більш досконалої організаційної гармонійності системи освіти, що суттєво впливатиме на рівень конкурентоспроможності педагогічних кадрів на державному та міжнародному ринках праці.

Управлінська компетентність є одним із найважливіших компонентів підготовки вчителя, здатного працювати в сучасній загальноосвітній школі водночас і як учитель, і як директор, і як соціальний педагог, і як організатор позакласної та позашкільної роботи тощо. Компетентність як особистісна характеристика є показником комплексної теоретичної і практичної підготовки фахівця до педагогічної і методичної діяльності. Формування будь-якої конкретної компетентності, зокрема, управлінської, треба аналізувати як невід'ємну складову загального процесу становлення фахової компетентності майбутнього вчителя.

Теоретико-методологічні й практичні аспекти сучасних наукових позицій у менеджменті освіти досліджено в працях І. Ансоффа, В. Афанасьєва, А. Маслоу, М. Мескона, М. Альберта, Р. Блейка, А. Богданова, Дж. Мутона, П. Друкера, Ф. Хедоурі та ін. В Україні цю проблему досліджували Б. Андрушків, Г. Дмитренко, А. Гошка, В. Луговий, Ф. Хміль, О. Цокур, В. Шаркунова та ін. Вітчизняні вчені застосовують теоретичні підходи, підґрунтям яких є досягнення вітчизняної школи управління та здобутки світового менеджменту.

Підґрунтям запропонованого дослідження з формування управлінської компетентності майбутнього вчителя є наукові розвідки О. О. Аб-

дуліної [1], Ю. В. Васильєва [4], Л. М. Карамушки [7], В. П. Симонова [15], В. О. Адольф [2], В. І. Бондаря [3], Н. Л. Коломінського [8], Н. Д. Кучугурової [11], Г. В. Єльнікової [6], І. В. Гушлевської [5], Л. М. Кравченко [9], В. В. Крижка [10], О. І. Пометун [14], І. М. Чемерис [16] та ін.

Мета статті – виокремити управлінські вміння та навички у структурній організації управлінської компетентності студентів педагогічних вузів, що забезпечуватиме готовність випускників до здійснення управлінської діяльності в загальноосвітніх закладах, а також окреслити основні способи виявлення рівня сформованості цих умінь та навичок.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутнього вчителя загальноосвітніх закладів до управлінської діяльності. Предмет дослідження – зміст і технологія формування управлінської компетентності майбутніх учителів у педагогічних вузах.

Управлінська компетентність педагога – це складна індивідуально-психологічна властивість, самовизначення, формулювання ситуативної мети, добору доцільних засобів її досягнення, самостійного вирішення проблеми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, рефлексування власної діяльності та освітнього процесу загалом (докладніше про зміст поняття *управлінська компетентність* та суміжних понять див.: [12; 13]). Учитель здійснює управлінську діяльність у сфері взаємин з дітьми, колективом, батьками, адміністративними та вищими інстанціями, різними громадськими організаціями тощо.

Ефективність управлінської діяльності вчителя, переважно, залежить від рівня сформованості управлінських умінь та навичок (під уміннями розуміємо готовність учителя до успішної діяльності, під навичками – автоматизовані компоненти свідомої дії педагога, сформовані в процесі її виконання).

Серед усього загалу управлінських умінь і навичок як структурних складових управлінської компетентності, виокремлюємо такі:

- теоретичні й практико-орієнтовані знання;
- уміння й навички в галузі управління;

- уміння генерувати та впроваджувати перспективні ідеї;
- здійснення випереджального планування й моделювання;
- прогнозування процесів навчання;
- управління власною діяльністю;
- управління діяльністю учнів у процесі навчання;
- уміння створити умови для максимальної зацікавленості учнів у результатах навчання;
- управління відбором і реалізацією технологій навчання;
- управління формуванням змісту навчання;
- реалізацію управлінських функцій у процесі навчання через вдосконалення індивідуальних особистісних якостей;
- уміння організувати співпрацю та кооперацію зусиль педагогічного колективу й батьків;
- уміння формувати інтелектуальне, культурно-освітнє та науково-творче оточення в учнівському колективі;
- уміння забезпечити дотримання санітарно-гігієнічних вимог та правил внутрішнього розпорядку загальноосвітнього закладу;
- самостійне набуття нових знань і умінь у галузі управління;
- вдосконалення фахової компетентності на основі осмислення перебігу й результатів власної діяльності тощо.

Розвиток управлінських умінь і навичок зумовить формування управлінської компетенції майбутнього педагога. Пропонуємо застосовувати т. зв. «задачний» підхід: створюємо комплекс завдань, що моделюють практичні управлінські ситуації, вирішення яких може стати нагальним для педагога під час професійної діяльності.

Комплекс завдань і вправ, які можна застосувати в навчальному процесі педагогічного ВНЗ, передбачає аналіз фахової діяльності й виявлення типових професійних завдань; їх конкретизацію як навчально-виробничих завдань; визначення статусу цих завдань у структурі змісту на-

вчання; добір форм організації навчального процесу й методів навчання, що відповідають змісту завдання; створення комплексу варіантів для індивідуальної роботи студентів тощо.

Завдання щодо виявлення рівня сформованості управлінської компетентності відповідають таким рівням складності: 1) ознайомлювальному; 2) репродуктивному; 3) продуктивному.

При вирішенні завдань першого рівня студент застосовує лише теоретичні знання. До цієї групи завдань належать: аналіз конкретної ситуації, оформлення шкільної документації, індивідуальні бесіди-консультації тощо. Завдання другого рівня передбачають вирішення стандартних практичних професійних проблем, застосовуючи теоретичні знання на практиці: імітація робочого дня вчителя, імітаційні та ділові ігри, тренінги тощо. Третій рівень передбачає здатність студента як майбутнього педагога вирішити будь-яке професійне завдання: проблемне навчання, проблемні ігри, спеціально організовані дискусії, творчі майстерні, навчальні проекти тощо. Відзначимо, що подібні організаційні форми навчально-виховного процесу змінюють і роль викладача: він виконує функції педагога-консультанта, педагога-модератора, який корегує діяльність студента.

Отже, формування управлінської компетентності майбутнього вчителя передбачає комплекс складових педагогічного процесу, що забезпечить підготовку висококваліфікованих конкурентоспроможних учителів-менеджерів, яким притаманне нестандартне мислення й висока управлінська культура.

Дослідження аспектів формування управлінської компетентності майбутніх педагогів загальноосвітніх закладів є актуальним і перспективним, зокрема, проблема управління цією галузю діяльності може бути предметом подальшого осмислення й аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. – 139 с.
2. Адольф В.А. *Формирование профессиональной компетентности будущего учителя* / В.А. Адольф // Педагогика. – 1998. – № 1. – С. 72–75.
3. Бондар В.І. *Теорія і технологія управління процесом навчання в школі* / Бондар Володимир Іванович. – К., 2000. – 191 с.
4. Васильев Ю.В. *Педагогическое управление: методология, теория, практика* / Ю.В. Васильев. – М.: Педагогика, 1990. – 139 с.
5. Гушлевська І.В. *Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці* / І.В. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 22–24.
6. Сльникова Г.В. *Система управління загальною середньою освітою в Україні* / Г.В. Сльникова // Управління освітою. – 2003. – № 15–16 (63–64). – С. 4–5.
7. Карамушка Л.М. *Психологічні основи управління в системі середньої освіти: навч. посібник* / Л.М. Карамушка. – К.: ІЗМН, 1997. – 180 с.
8. Коломінський Н.Л. *Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): монографія* / Н.Л. Коломінський. – К.: МАУП, 2000. – 286 с.

9. Кравченко Л.М. Принципи і методи наукового менеджменту в освіті / Любов Миколаївна Кравченко // Збірник наукових праць ПДПУ ім. В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». – 2004. – Вип. 3(36). – С. 21–28.
10. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті : навч. посібник. – 2-ге вид., допрацьоване / Василь Васильович Крижко. – К. : Освіта України, 2005. – 256 с.
11. Кучугурова Н.Д. Формирование профессиональной компетентности будущего специалиста / Н. Д. Кучугурова // Проблемы и перспективы педагогического образования в XXI веке. – М., 2000. – С. 360–362.
12. Маторин Е.Б. К уточнению понятий, связанных с проблемой формирования профессиональной компетентности будущих менеджеров образования / Е.Б. Маторин // Инновации и современные технологии в системе образования: материалы III Международной научно-практической конференции, г. Прага, 20–21 февраля 2013 г. – Прага: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2013. – С. 238–240.
13. Маторин Є. Управлінська компетентність майбутнього вчителя: основні дефініції / Є. Маторин // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. – Слов'янськ, 2012. – Спецвипуск 8. Ч. 1. – С. 247–254.
14. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Основна школа. – 2005. – № 3/4. – С. 51–52.
15. Симонов В.П. Педагогический менеджмент : учеб. пособие / В.П. Симонов. – М.: Роспедагенство, 1997. – 264 с.
16. Чемерис І.М. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І.М. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84–88.

Matorin Ye.B.

The main ways of the formation of the competence of classroom management of the prospective teachers

Abstract. The article outlines the habits and skills that constitute the competence of classroom management of the students of pedagogical institutions of higher education as well as the methods of assessing the level of their formation.

Key words: teaching process at pedagogical institutions of higher education, the competence of classroom management, habits and skills that constitute the classroom management competence, the level of the formation of classroom management habits and skills.